

До спеціалізованої вченої ради Д 41.053.06
в Державному закладі
«Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»

ВІДГУК

офіційного опонента Пальшкова Костянтина Євгеновича на дисертацію Трач Алли Сергіївни «*Варіативність векторів демократичної трансформації політичних систем країн пострадянського простору*», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси

Політичні зміни, що охопили з початку 1990-х років територію СРСР, що розпався, серед іншого привели до появи нових політичних систем, у кожній із колишніх радянських республік. В кожній з них постала проблема успішності демократичної трансформації, досягнення рівноваги між громадянським суспільством і державою. Така рівновага є важливим фактором стабільного демократичного розвитку. Її порушення веде до гіпертрофії владних структур, відчуження та політичного безсилля народу. З іншого боку, громадянське суспільство залежить від держави і не може набути розвинених форм в умовах політичного насильства і тиранії. Демократичний розвиток України передбачає подолання недовіри до влади й відчуження значної частини українського народу від громадського життя й політики.

Трансформаційні зміни становлять собою досить специфічний клас змін, що відбуваються, як правило, у кризові епохи, набувають по суті системних якостей і охоплюють усі сфери суспільства, всі його соціальні структури, діяльність усіх соціальних інститутів. Власне, саме такими і є

сутнісні риси соціально-політичних трансформацій у колишньому СРСР. В такому випадку різноманітність різноспрямованих змін та дій соціальних суб'єктів породжує масу випадкових наслідків, суттєво ускладнює траєкторію системи.

Обрана тема дисертаційного дослідження дає можливість здійснити пошук відповідей на важливі теоретичні та практичні питання. Огляд існуючих теоретичних моделей та підходів до питань трансформації, транзиту, демократизації, а також осмислення практик та специфічних особливостей у функціонуванні політичних систем інших пострадянських країн сприяє цим завданням.

У дисертаційному дослідженні робиться науково обґрунтований висновок, що важливими аспектами пострадянських трансформацій є самовідтворення і функціонування бюрократії, продукування нею латентних явищ і процесів, здатних визначально впливати на якість політики в цілому та на втілення політичних реформ. Дисертантом наголошено, що у процесі побудови правової держави та громадянського суспільства спостерігається діалектичне поєднання історично успадкованих соціальних інститутів та ментальних настанов з тими зовнішньополітичними впливами, що їх здійснюють на пострадянському просторі сучасні демократичні країни Заходу, їхнє громадянське суспільство, медіа, міжнародні структури.

Здобувач аргументує, що трансформація породжує таке явище, яке прийнято називати «перехідним» суспільством; у роботі наголошується, що у перехідному суспільстві постійно виникають альтернативи розвитку, котрі існують потенційно, але можуть бути реалізовані при зміні умов. Можуть виникати і стаціонарні нестійкі стани, критичні ситуації, в яких система починає втрачати свою властивість відновлювати рівновагу (тобто втрачає системні якості). Тоді навіть слабкі впливи можуть призводити до неадекватних масштабних реакцій і до втрати керованості системи.

Дисертантом слушно підкреслюється, що релевантними теоретичними рамками для аналізу політичної системи та політичного режиму України є

концепції «делегованої демократії» та неопатримоніалізму, так як вони приділяють значну увагу проміжним стадіям демократизації, пануванню неформальних механізмів над формальними і «політиці з позиції сили».

Дисертант слушно відзначає, що трансформація політичних інститутів України є найважливішим кроком на шляху подолання системної кризи та повернення політичного процесу позитивної динаміки. Поряд із цим, український демократичний транзит знаходиться в стані стагнації, посилюючи кризу політичної системи України. Головною проблемою незалежної України є незавершеність конституційного процесу, незадовільність конституційного законодавства та пов'язана з цим неможливість сформувати стійкі політичні інститути.

Слід зазначити, що загальний аналіз змісту дисертаційної роботи А. С. Трач свідчить про творчий підхід, обґрунтованість, цілісність і самостійність даного дослідження, про його високий науковий рівень, наявність не тільки теоретичного, але й практичного значення для сучасної політичної практики.

Вважаємо, що структура роботи є логічною, послідовною і дозволила автору ґрунтовно дослідити предмет дисертаційного дослідження. Висновки та положення, викладені в даній роботі пройшли необхідну апробацію.

Разом із тим, як у будь-якій науковій роботі, у дисертації А. С. Трач є й дискусійні положення, що вимагають подальшого обговорення. До них, зокрема, треба віднести такі:

1. У підрозділі 1.2 при аналізі теоретико-методологічних засад дослідження трансформації політичних систем, дисертант вивчає доробок багатьох дослідників, пов'язаний з дослідженням і розробкою взаємопов'язаних концепцій «консолідації демократії» та «завершеного демократичного переходу» і т.ін. Дисертант підкреслює, що утвердження демократії означає, що вона перетворюється на рутинну і глибоко інтерналізовану форму соціального, інституційного та психологічного існування. Потребує уточнення, які саме з уже розроблених у межах різних

наукових напрямків, ознаки успішності демократичної трансформації лежать в основі авторського підходу до цього питання.

2. У підрозділі 2.1 дисертантом наголошується, що теорія неопатримоніалізму органічно та доцільно поєднується з теоріями «делегованої демократії» Г. О'Доннелла і «неліберальної демократії» Ф. Закарії і дозволяє пояснити ситуацію, що склалася у незалежній Україні. У цьому контексті виникає запитання: а як сам автор визначає той політичний режим, який склався в Україні, чи поділяє він одне з існуючих у науці визначень щодо типів пострадянських політичних режимів.

3. Здобувач аргументує, що політична система України завжди балансувала між президентською і парламентською. Здобувач наголошує на впливі не лише конституційного законодавства, а і політичних практик на реальний розподіл повноважень всередині політичної системи України. Відповідно, потребує конкретизації авторське розуміння співвідношення між конституційно закріпленими інститутами та реальними політичними практиками, яке породжує конкретні характеристики політичної системи в той чи інший момент часу.

4. Здобувач підкреслює, що неефективність та нестабільність конституційного регулювання тягне за собою порушення необхідного балансу між законодавчою та виконавчою гілками влади, при загальній критичній слабкості судової гілки влади. На думку дисертанта, в першу чергу, необхідно завершити конституційний процес, реформувати партійну систему і знизити рівень партійної роздробленості. Було б доцільним більш деталізувати і конкретизувати ці пропозиції у висновках по роботі.

5. Аналізуючи значення неформальних механізмів вирішення політичних завдань та «політики з позиції сили», здобувач вбачає їх причиною неможливості оптимізувати демократичний режим як в рамках президентської, так і в рамках парламентської системи. Дисертант звертає увагу на те, що така ситуація призводить до розвитку політичного процесу за

моделлю спіралі. Необхідна деталізація того, які саме неформальні механізми вимагають першочергової реконструкції чи реформування.

Наведені зауваження суттєво не впливають на зміст дисертації і не знижують її наукової та практичної цінності. Висловлені побажання є дискусійними та спрямовані на підвищення якісного рівня дисертаційного дослідження. Робота виконана на належному теоретико-методологічному рівні, є цілісною та завершеною. Вона відповідає паспорту спеціальності 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Основні ідеї, положення та висновки дисертаційного дослідження викладені автором у 9 публікаціях, 5 яких надруковані у фахових наукових виданнях із політичних наук, 4 тезах виступів на науково-практичних конференціях. Опубліковані наукові праці та автореферат достатньо повно відображають результати проведених наукових досліджень.

Тема дисертації є актуальною, її структура є добре продуманою, а матеріал викладений логічно та послідовно. Отримані у роботі наукові результати в сукупності розв'язують важливу наукову проблему, що виявляється у системному дослідженні варіативності векторів демократичної трансформації політичних систем країн пострадянського простору.

Висновки до розділів і загальні висновки дисертації є достатньо обґрунтованими, а пропозиції мають практичну значущість. Зміст автореферату відповідає змісту дисертації та не містить інформації, що не наведена у дисертаційній роботі.

Представлена до захисту дисертаційна робота Троч Алли Сергіївни «Варіативність векторів демократичної трансформації політичних систем країн пострадянського простору» є самостійним і оригінальним науковим дослідженням, яке містить раніше не захищені наукові положення, отримані автором нові науково обґрунтовані результати в галузі політичних наук.

Дисертація й автореферат відповідають сучасним вимогам до такого роду наукових робіт, а здобувач Троч Алла Сергіївна заслуговує на

присудження наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю
23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Кандидат політичних наук,
доцент кафедри філософії та
соціально-гуманітарних дисциплін
Одеського державного університету
внутрішніх справ

К.Є. Пальшков

Підпис Пальшкова К.Є. затверджую

Перший проректор
Одеського державного університету
внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент,
полковник поліції

С.В. Албул